

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Даниел Вачков, Институт за исторически изследвания БАН

на дисертационния труд на Христо Беров на тема:

Балканската държава и балканският индустриалец:

Социално-икономически профили на модернизацията и
индустриализацията по примера на Сърбия и България (1878 – 1912)

за придобиване на научната и образователна степен „доктор“

Темата за стопанската модернизация на Сърбия и България от последната четвърт на XIX век до началото на Балканските войни, която е обект на изследване в дисертационния труд, е безспорно ключова, както я определя и самият автор, за цялостното разбиране на политическите, икономическите и обществените процеси, протичащи на Балканите и формирали спецификите в развитието на региона, спрямо другите части на европейския континент. Съвсем естествено в центъра на проучването са поставени двата най-значими фактора в процеса на модернизация – държавата и индустриалците. Именно техните търсения, инициативи и активност обуславят характеристиките и резултатите на балканската стопанска модернизация. Оттук и произтича основаната цел на докторанта – въз основа на сравнителен анализ на процесите в две напълно типични балкански държави (Сърбия и България) да потърси отговор на един отдавна дискуссионен въпрос в световната стопанска историография за успялата или провалила се балканска модернизация в началото на двадесетото столетие.

В увода г-н Хр. Беров прави много детайлно и коректно спрямо читателя уточнение на понятията, които ще бъдат обект на изследване в труда. Убедително аргументира избора на хронологическите граници на

изследването, не пропускайки да отбележи условността на всяка времева рамка на проучванията в областта на стопанската история. Отлично са представени спецификите на изворовата база на работата, като още тук авторът обръща внимание на липсата на достатъчно изчерпателност и достоверност в статистическите данни, с което предупреждава, че някои тези и обобщения в изложението ще се изграждат и на основата на предположения и съпоставки – всъщност един метод, който е добре познат при повечето икономически трудове, посветени на по-ранни периоди от историята.

Първа глава има изцяло теоретичен характер и заема важно място в изследването. В нея докторантът в синтезиран вид много точно представя основните тези на известни учени – философи, икономисти, историци, социолози, както и на цели методологически течения в науката относно двата главни обекти в изследването – модернизацията като етап в развитието на обществото и предприемачите, като основни генератори на модерността. Освен проследяването на един доста продължителен дебат в обществените науки що е модернизация, как се проявява и кой я осъществява, в текста г-н Хр. Беров предлага напълно удовлетворителни отговори на всички тези въпроси.

Като единствен пропуск в тази глава бих отбелязал отсъствието на коментар върху фундаменталния труд на Румен Аврамов „Комуналният капитализъм“ и изказаната в него доста ясна авторова позиция за резултатите от стопанската модернизация в България, труд който иначе, както става ясно по-нататък в дисертацията, г-н Беров познава достатъчно добре.

Следващите две глави са посветени конкретно на изследователската тема. Избраната огледална структура напълно отговаря на нуждите на едно сравнително изследване. Приложен е напълно еднакъв модел и подход в

изследването на процесите в Сърбия и България, което спомага добре да се открият приликите и различията в протичането им. Осъществяването на началната модернизация в двете страни се проследява в стриктен хронологически ред. Съвсем основателно докторантът е избрал за вътрешна разделителна линия приемането на насърчителното законодателство, като по този начин дава възможност ясно да се открие ролята на държавните институции и да се направят изводи за резултатите от този тип стопанска политика. Добре е отразена и динамиката в възникването и утвърждаването на предприемаческия елит в България и Сърбия.

Много точно, на моменти заслужено критично, г-н Хр. Беров коментира статистическите данни, както и изказани тези от предходни изследователи. Впечатляващ е успешният начин, по който докторантът използва доста разнородната по своя характер изворова база. От сухите статистически таблици до любопитните, но не винаги достоверни мемоарни произведения, докторантът изгражда един не само убедителен информативен научен текст, но и същевременно четивен и интересен наратив.

Добре е изграден и образът на сръбския и българския предприемач. От една страна г-н Беров разглежда конкретно дейността и съдбата на редица емблематични фигури (особено в българската част), изиграли важна роля в създаването на първите индустриални предприятия в двете държави, преодолявайки множество административни, икономически и културни препятствия в намерението си да утвърждават модерното. От друга страна изгражда адекватна типова характеристика на балканския предприемач от тази епоха.

В заключението са изведени сравнителните обобщения и изводи от извършените в втора и трета глава изследвания, като са ясно открити

многого прилики и сравнително малкото разлики в осъществяването на стопанската модернизация в двете страни.

Приложенията, състоящи се от две големи таблици, представящи социалния профил на сръбските и българските индустриалци допълнително допринасят за аргументацията на изказаните от автора тези.

За мен, най-същественият принос на дисертационния труд е, че посредством сравнително изследване се доказва, че модернизацията в Сърбия и България протича по много сходен начин и до голяма степен резултатите са почти еднакви. От изложението става ясно, че недостатъците и деформациите не са породени от никакви национални причини и решения, а отразяват и са повлияни, в голяма степен, от общите стопански, културни и политически условия на Балканския полуостров, както и от неравностойността в контакта на слабо развития в икономическо отношение регион с останалите части на Европа.

Авторът изказва основателно тезата, че процесите на модернизация в двете страни са драстично засегнати от твърде рано появилите се войни, но тяхното избухването, не е ли в голяма степен породено именно от прибързаното усещане в балканските общества за успешно осъществяваща се модернизация?

Накрая си позволявам да заявя, че докторантът е извършил задълбочено научно изследване на един важен проблем от балканската стопанска история и призовавам Научното жури да присъди на Христо Беров научната и образователна степен „доктор“.

29.05.2015

доц. д-р Даниел Вачков